

Vragen voor overheden

Hoe kunnen overheden, inspecties en andere instituties met inwonersinitiatieven een dialoog aangaan over draagvlak en verantwoording? Hoe kunnen ze "passende verantwoording" ontwikkelen?

Praktijkvoorbeeld

'We hebben een businesscase, financiële rapporten, meerjarenbegroting, investeringsbegroting en noem het allemaal maar op. .... Je moet als initiatief eigenlijk iemand hebben die er een halve werkweek in kan stoppen...'

Praktijkvoorbeeld:

"Wij kwamen bij de kunstcommissie. Hun eerste vraag was wie is de kunstenaar? Die zat er bij. De tweede vraag was 'aan welke academie ben je afgestudeerd?' Nou, ik ben landschapsarchitect. 'Ja, maar dat is geen kunst' luidde het antwoord. En binnen vijf minuten stonden we weer buiten."

1.

Wat is het nut en de noodzaak van de verantwoording?

- Hoe vaak moet een initiatief verantwoording afleggen?
- Is er oog voor effectief verantwoorden (bijvoorbeeld voorkomen dat een voetbalclub moet uitleggen dat ze voetballen en dat ieder jaar weer)?
- Hoe zorg je ervoor dat je recht doet aan voortschrijdend inzicht over en rond een initiatief?

2.

Regels die helpen?

- Zijn de regels die gemaakt zijn bedoeld om precies in te kaderen wat mag en misbruik te voorkomen? Of geef je ook ruimte?
- Zijn de regels erop gericht om initiatieven te waarderen en te ondersteunen?
- Zijn er verantwoordingsprotocollen die uitnodigen om op een creatieve manier verantwoording tegemoet te treden?

3.

Een houding die het initiatief helpt?

- Heb je oog voor de eigenheid, het eigenaarschap en de bedoelingen van het initiatief?
- Coördineer je als overheid voldoende zodat de tocht langs loketten en fondsen voor het initiatief zo kort mogelijk gehouden wordt?
- Ben je stimulerend, denk je mee, stel je vragen die helpend zijn, heb je oog voor de context?
- Ben je in staat te voorkomen dat beslissingen van de overheid afhangen van toevallig contact met een overheidsbestuurder?

4.

Vragen die het overheidsperspectief verduidelijken?

- Ben je duidelijk wanneer iets niet kan vanuit de verantwoordelijkheid van de overheid?
- Stel je het aan de orde wanneer het initiatief een sterk particulier karakter heeft en dus belangen dient van één persoon of een gesloten groep in plaats van de gemeenschap?
- Draag je bij aan een evenwichtig beeld van de belangen van overheid en het initiatief?

5.

Vragen over de zakelijkheid van het initiatief?

- Stel je vragen over het juridisch perspectief, bijvoorbeeld het zijn van een vereniging of stichting en de zekerheden die daarin opgesloten kunnen of moeten liggen?.
- Stel je vragen over het organisatorische perspectief, bijvoorbeeld een projectorganisatie?
- Stel je de vraag of het redelijk en logisch is om te verantwoorden, naar jezelf en naar een ondersteunende overheid?

6.

Welke middelen zet je in en geef je ruimte?

- Zijn de verantwoordingsvragen van de overheid in verhouding tot het initiatief?
- Heb je oog voor het ritme van het initiatief, zodat verantwoording aansluit bij de logica en tijdsinvestering van het initiatief?
- Ben je in staat te voorkomen dat het initiatief gevraagd wordt zich te voegen naar de regels van de subsidiënten waardoor het initiatief "publiek" = van de overheid - wordt?

7.

Waar gaat het over?

- Ben je in staat de verantwoordingsvraag voorbij de vraag over 'succes' te stellen? Vraag je vooral naar wat we nu leren van de successen maar ook van de fouten?
- Geef je een initiatief de ruimte om te groeien en te leren door vallen en opstaan? Passen we daar onze communicatie met het initiatief over "resultaten" op aan?
- Wat moet er eigenlijk verantwoord worden?
- Is er ruimte om lopende het initiatief de bepalingen voor 'wat werkt' bij te stellen?

8.

Onderscheiden van initiatieven?

- Ben je in staat het particuliere karakter van een initiatief te onderscheiden van een initiatief met een collectief karakter?
- Herken je het particulier karakter van een initiatief op onderdelen als: toegankelijkheid, belang, openheid, verantwoording, inkomen, winst, vermogen?
- Wordt een initiatief met een particulier karakter zakelijker verantwoording gevraagd over winst vermogen, inkomen etc. als je het vergelijkt met een zuiverder gemeenschapsinitiatief?

9.

Borgen van toegankelijkheid van een "particulier" initiatief?

- Hoe worden de belangen van de deelnemers geborgd? Is er voldoende inspraak en medezeggenschap?
- Is het karakter en het handelen van het initiatief gericht op inclusie? Bijvoorbeeld: pikt betreffend initiatief dat zich richt op mensen met een hulpvraag niet de krenten uit de pap zodat het economische rendement goed is, terwijl tegelijkertijd daardoor organisaties met een meer open karakter de lastige problemen kunnen oplossen?
- Hoe kun je als overheid eraan bijdragen dat er ruimte is voor verschillende perspectieven en meningen binnen een particulier initiatief?

10.

Spreek je dezelfde taal?

- Heb je tijd om samen met een inwonersinitiatief aan tafel te zitten om te bespreken hoe het proces van betrokkenheid, draagvlak en verantwoording loopt?
- Kun je inschatten of dit proces zinvol en leerzaam is of juist zorgt voor frustraties en hoe ga je daar dan mee om?
- Werk je aan de eigen reflectie van de overheid?

Uw initiatief past niet in ons kader!

En wat doen we nu?

Wegwijzer:

Betrokkenheid, draagvlak en verantwoording bij inwonersinitiatieven

Inwonersinitiatieven lopen vast! Hoe keren we die ontwikkeling?

Bovenop en naast de “oude” sociale verbanden zoals verenigingen, is er sprake van nieuwe inwonersinitiatieven in Nederland. Bewoners realiseren een Zorghuis voor dementerende ouderen die anders uit het dorp weg moeten, richten een vrijkomend terrein in een stadswijk samen met de buurt in tot “droomplein”, bouwen een sport en ontmoetingsplek, regelen een vrijwillige vervoersvoorziening of richten een coöperatie op om zelf glasvezel aan te leggen. Deze initiatieven zijn gericht op de ontwikkeling van een gemeenschap (collectieven) en daarmee een antwoord op toenemende individualisering en samenloosheid. Ze worden vaak uit noodzaak geboren, maar drukken een nieuw perspectief uit op collectief denken en doen.

Inwonersinitiatieven hebben te maken met verantwoording afleggen. In de eerste plaats om ervoor te zorgen dat het initiatief niet losgezongen raakt van de eigen gemeenschap. Verantwoording heeft echter ook te maken met ‘het systeem’, zoals overheden (bijvoorbeeld rond subsidies en vergunningen) en inspecties (over kwaliteit, veiligheid). Verantwoording kan een grote stempel drukken op een burgerinitiatief, kan het maken en breken. Veel evaluatietechnieken zijn losgezongen van de alledaagse realiteit en meetinstrumenten lijken vooral op wantrouwen gebaseerd. Het vergt veel uithoudingsvermogen van initiatiefnemers om een gemeenschaps-initiatief op te zetten en gaande te houden. Uit ons onderzoek blijkt dat, terwijl iedereen inwonersinitiatieven toejuicht en omarmt, de groeiende deken van regels, formulieren en controles de ontwikkeling van inwonersinitiatieven en gemeenschappen dood drukt. Hoe kunnen we uit deze spagaat komen? Hoe geven we de ontwikkeling van inwonersinitiatieven en gemeenschappen – het nieuwe collectieve – echte ruimte?

Wanneer overheden en andere instituties het nieuwe met oud repertoire tegemoet treden, schuurt het. Soms sterven inwonersinitiatieven een zachte dood, soms worden ze dienstknecht van overheids-denken en uitvoerder van overheidsbeleid.

Het is tijd voor herbezinning!

Op basis van ons onderzoek is een wegwijzer gemaakt, om het gesprek over nieuwe vormen van verantwoording op gang te brengen. Initiatiefnemers verantwoorden zich graag en laten graag zien dat ze goed omgaan met gemeenschapsmiddelen. Maar dan is het wel zaak om de afvinklijstjes achter ons te laten en “passende verantwoording” te maken.

Vragen voor en door inwonersinitiatieven

Hoe kunnen inwonersinitiatieven betrokkenheid en draagvlak in de gemeenschap organiseren? Hoe kun je aan de gemeenschap waar het initiatief uit voortkomt en op gericht is uitleggen wat je doet?

Praktijkvoorbeeld

“Ik denk dat verpleeghuizen handelen vanuit ‘wat als?’ Wat als er iemand wegloopt? Worden wij dan aansprakelijk gesteld? We moeten dichttimmeren waarom dat kan gebeuren. Dat moet je weer dichttimmeren waarom je dat hebt dichtgetimmerd. ....”

1.

Is het een initiatief vanuit de gemeenschap?

- Wie is de gemeenschap (met wie ga je in gesprek)?
- Wat is je positie als initiatiefnemers ten opzichte van de gemeenschap?
- Staan de gemeenschap en het initiatief met de gezichten naar elkaar in plaats van naar de overheid/maatschappelijke partijen?

2.

Is het initiatief toegankelijk?

- Is er open communicatie met de gemeenschap?
- Kan iedereen uit de gemeenschap meedoen als hij/zij dat wil?
- Worden ook de mensen bereikt die afhankelijk zijn, afzijdig of zelfs afwijzend?
- Weerspiegelt het initiatief de diversiteit van de gemeenschap?

3.

Is het initiatief particulier geïnitieerd, vanuit maatschappelijke partijen en/of de overheid?

- Is er wel sprake van een gemeenschapsinitiatief?
- Is er een “burgerinitiatief” dat ontstaat door geld en/of beleidsbedoelingen van maatschappelijke partijen/overheden?
- Is het burgerinitiatief gericht op de (hele) gemeenschap of is het een initiatief om belangen van een bepaalde groep te dienen?

4.

Werkt de communicatie met de gemeenschap over het initiatief?

- Worden meerdere kanalen gebruikt om te communiceren, zoals openbare bijeenkomsten, interviews, social media, 1 op 1 gesprekken etc.?
- Worden de voortgang/realisatie/vervolgactiviteiten teruggekoppeld?
- Worden creatieve middelen overwogen voor de terugkoppeling zoals een filmpje, een fotocollage, het vertellen van verhalen etc.?

5.

Het ritme van de gemeenschap

- Ben je je als dragers van het initiatief bewust van de tijd die nodig is om draagvlak te creëren, is tijd je vriend of je vijand?
- Is er ruimte voor het goede gesprek met “de lastpak”?
- Is er voldoende begrip/draagvlak wanneer er meer diversiteit van meningen is en daarmee het ritme van je initiatief langzamer kan zijn?

6.

Samenhang in de gemeenschap.

- Is jouw initiatief aangehaakt bij andere ontwikkelingen in de gemeenschap?
- Wie zorgt voor de verbindende communicatie tussen die ontwikkelingen en jouw initiatief?
- Is er oog voor de groei van de gemeenschap als geheel? (Helpt jouw initiatief de gemeenschap verder?)

7.

Als het een groter initiatief betreft, is er dan een stichting, vereniging, coöperatie die de privaatrechtelijke aspecten afdekt?

- Zijn bevoegdheden en verantwoordelijkheden voor jouw initiatief in formele zin geregeld?
- Zijn de taken verdeeld en is er voldoende specifieke kennis?
- Is het handig aanvullend te werken, bijvoorbeeld met een aparte projectorganisatie?

8.

Terugkoppeling van resultaten van het initiatief naar de gemeenschap

- Hoe worden het resultaat van het proces en de start van het initiatief teruggekoppeld naar de gemeenschap?
- Worden de voortgang/realisatie/vervolgactiviteiten teruggekoppeld?
- Worden creatieve middelen overwogen voor de terugkoppeling zoals een filmpje, een fotocollage, het vertellen van verhalen etc.?

9.

Ondersteuning van het initiatief door professionals

- Heeft de professional die het initiatief ondersteunt, oog voor het perspectief van eigenaarschap en op overeenstemming gerichte communicatie?
- Is de ondersteuning door de professional(s) op basis van de logica van de gemeenschap?
- Is er oog voor “verstikkende oude patronen” die op belangen zijn gericht (ook van de ondersteuner) in plaats van op de waarden van de gemeenschap?

10.

Verantwoording naar de overheid

- Is de verantwoordingsvraag van de overheid aan jouw initiatief wel redelijk in relatie tot het initiatief en de gebruikte overheidsmiddelen?
- Is er ook oog en aandacht vanuit de overheid voor op de gemeenschap gerichte verantwoording?
- Is de zakelijke verantwoording van jouw initiatief bij subsidies of exploitatiebijdragen, op orde?

Contact

Wil je eigen ervaringen delen aan de hand van deze wegwijzer? Laat het ons weten! Aanvullingen of opmerkingen zijn van harte welkom.

Mail naar Michael Verheijen
m.verheijen@synthese.nl

Colofon

Deze wegwijzer is met steun van de provincie Limburg opgesteld door een werkgroep, bestaande uit Wim Gort (directeur-bestuurder Synthese), Klasien Horstman (professor Philosophy of Public Health UM), Geert Schmitz (strateeg gemeente Peel en Maas) en Ben van Essen (sociaal strateeg). De werkgroep werd ondersteund door Jean Vroemen (Provincie Limburg), Michael Verheijen, Kevin Relouw (VKKL) en Guido van Enkevort (onderzoeker).